

Mahmut Nedim Hendek (1880-1920)

1880'de Kuzey Kafkasya'nın Adigey Bölgesi'nde, Ğunerikue hable köyünde doğmuştur. Çerkeslerin Abzeh boyundan Şarıvkue ailesinden İslâm Beyin oğludur. Ailesi ve akrabaları Osmanlı topraklarına zoraki göç ettiklerinde Karamürsel'e bağlı Aktoprak köyüne yerleşmişlerdir. Mahmut, çok küçük yaşta babasını kaybedince ailesi onu İstanbul'da bulunan halasının yanına göndermiş ve tüm öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. 13 Mart 1898'de Harp Okulu'na girip 1 Ocak 1901'de Harp Okulundan mezun olmuştur. Sekiz yıllık hizmet sürecinden sonra 25 Kasım 1911'de Harp Akademisine girmiş, aynı yıl yüzbaşılığa terfi etmiştir. 23 Temmuz 1914'te Harp Akademisi'ni bitirip Kurmay Kıdemli Yüzbaşı, 1916'da Kurmay Binbaşı, 1918'de de Kurmay Yarbay olmuştur.

Mahmut Nedim Hendek

Harp Okulunu bitirdiği 1 Ocak 1901 tarihinde 5. Ordu emrine verilmiştir. 23 Şubat 1901'de 2. Ordu emrine atanmış; 29 Nisan 1902'de 9. Süvari Alayında 2. Bölük Takım Komutanı, 25 Haziran 1909'da 2. Süvari Alayında 5. Bölük Takım Komutanı, 27 Nisan 1911'de 36. Aşiret Süvari Alayı 2. Bölük Komutanı olarak görevlendirilmiştir. 15 Kasım 1911'de 2. Aşiret Süvari Alayı 4. Bölük Komutanlığına aktarılmış olarak filen görevde iken kurmaylık öğrenimine başlamak üzere birliğinden ayrılmıştır. 3 Ağustos 1914'te 2. Ordu Başyaveri olarak atanmıştır. 16 Nisan 1915'te 4. Kolordu Kurmay Heyetinde görevlendirilmiş, bu esnada kurmaylığı onanmıştır. 30 Eylül 1915'te 4. Ordu 41. Tümen Kurmaylığına atandıktan sonra 31 Ekim 1915'te piyade sınıfına geçirilmiştir. 17 Nisan 1917'de 3. Süvari Tümeni Kurmay Başkanı, 31 Mayıs 1919'da 12. Kolordu Kurmay Başkanı ve 30 Temmuz 1919'da 24. Tümen Komutanı olarak atanmış, 24. Tümen Komutanı olarak Düzce- Adapazarı yöresinde meydana gelen ve İstanbul yanlısı karşı hareketin bastırılması için Heyet-i Temsiliye tarafından görevlendirilmiştir. İsyanı bastırmak amacıyla Hendek Harekâtını yürütürken 22 Nisan 1920'de şehit edilmiştir. Menteşe (Muğla) Milletvekili seçilmiş olan Mahmut Nedim Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk şehididir.

Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya ve İstiklâl Savaşlarına katılmış olan Mahmut Nedim Bey, katıldığı savaşlardaki üstün başarılarından ötürü çeşitli nişan ve madalyalarda ödüllendirilmiş, TBMM tarafından da İstiklâl Madalyası ile taltif edilmiştir.

Birinci Dünya Savaşında, Filistin cephesinde İngilizlerin taarruzu ile gerçekleşen İkinci Şeria Muharebesi'nde Mahmut Nedim Bey'in komuta ettiği birlikler önemli bir başarı elde etmişlerdir. İngilizler Birinci Şeria Muharebesi'nde doğrudan Amman'a taarruz etmiş oradaki sert direniş karşısında ikmal yollarının uzun ve yetersiz olması sebebiyle başarısız olmuşlardı. İkinci büyük harekâtlarında ise daha ileriye ulaşmak için üs olarak Salt'ı seçmişler ve süratli ve ani bir biçimde saldırıya geçmişlerdir. 2 Mayıs 1917'de Şeria Vadisi'ne giden Alman General Liman von Sanders, mevcut birlikler içerisinde 3. Süvari Tümeni'nin bu esnada Salt'ın batısındaki tepelerde çarpıştığını ve biraz arazi kazandığını, sabah saatlerinde tümenin kahraman komutanı Albay Esat Bey'in ağır şekilde yaralanması dolayısıyla komutayı kurmay başkanı Yarbay Mahmut Bey'e devrettiğini belirtmiştir. Sanders, akşam 4. Kolordu'ya ve 3. Süvari Tümenine

tüm güçlerini harcayarak şehre kuzeyden girmelerini emretmiştir. Emrettiği hücumun akşam saat 10'a doğru başladığını ve Suela Grubu'nun sağ kanadından birkaç bölüğün yönünü şaşırarak esir olduklarını fakat grubun diğer birlikleri, 3. Süvari Tümeni ve aynı zamanda Miskal'ın Arap kabilesinin şiddetli çarpışmaların ardından gece yarısına doğru kuzey yönünden şehre girmeyi başardıklarını söyler. Böylece Salt şehri yeniden fethedilmiştir. Suela Grubu ve 3. Süvari tümeni daha o gece geri çekilen İngiliz birliklerini takibe geçmiştir. İkinci Şeria Muharebesi'nin kazanılması başarısında Mahmut Nedim Bey'in komuta ettiği 3. Süvari Tümeninin yararlılıklarının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Sanders, 3. Süvari Tümeninin komutanlarından övgüyle söz etmektedir. Albay Esat Bey'i "*Tümenin mükemmel komutanı*", yaralandığı için yerine geçen Kurmay Başkanı Yarbay Mahmut Bey'i de "*gayretli vekili*" olarak övmektedir.

Mahmut Nedim Bey, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından başlatılan kurtuluş mücadelesinin en başından itibaren aktif olarak yer almış, Kuva-yı Milliye hareketinin etkin bir üyesi olarak kendisine verilen görevleri kararlılıkla ve cesurca yerine getirmiştir. Kongreler sürecinde Heyet-i Temsiliye tarafından verilen görevleri titizlikle yerine getirmiş, Büyük Millet Meclisi'nin açılışını engellemeye yönelik iç isyanların bastırılmasında önlemler almaya çalışırken pusuya düşürülerek şehit edilmiştir.

Mahmut Nedim Bey, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği sırada merkezi Konya Ereğli'de bulunan 24. Tümenin komutanıydı. Bu aşamada emrindeki askerleri terhis etmemiş ve herhangi bir makamdan emir almadan kendi inisiyatifi ile seferberlik ilan eden ilk komutanlardan birisi olmuştur. Bunu Ali Fuat Paşa'nın ifadelerinden anlamak mümkündür; Ali Fuat Paşa, 13 Mart 1919 Mart ayı başlarında İstanbul'dan Konya'ya gidip oradan Kolordusunun karargâhı olan Ereğli'ye geçtiğinde kendisine bağlı olan 1, 11 ve 24. fırkaların komutanlarının ilk sarsıntının ardından kısa sürede toparlanıp işgal güçlerine karşı hareket ettiklerini belirtmiştir. Milli görevlerini dikkat ve sadakatle yapmışlar, silah, cephane ve eşyayı düşmana kaptırmamışlar, işgal altındaki mıntikalardan geriye taşımışlar ve mahfuz mahallere yerleştirmişlerdi. Kolorduya doğrudan doğruya bağlı kıtalarla Kaymakam Mahmut Bey komutasındaki 24. Fırka, Ereğli- Aksaray- Kırşehir üzerinden Ankara'ya gelmiştir.

Erzurum Kongresi'nin düzenlendiği günlerde 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın, Mustafa Kemal Paşa'nın arkasında kararlı duruşunun aynısını Ankara'da Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ve Kaymakam Mahmut Nedim (Hendek) Bey birlikte sergilediler. O nedenle kendilerine önemli görevler düşmüştür. 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa, Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından 29 Ağustos 1919'da görevden alınınca, 24. Tümen Komutanlığı görevi uhdesinde kalmak üzere 20. Kolordu Komutanlığı vekâletini de Kaymakam Mahmut Bey üzerine almıştı. İstanbul'un resmen işgal edildiği tarihe kadar geçen süre içinde 20. Kolordunun Heyet-i Temsiliye ve Milli Mücadele yanlısı diğer birliklerle Ankara üzerinden muhaberatı, Kaymakam Mahmut Beyin şifresi ve imzası kullanılarak yürütülmüştür:

1919'da 20. Kolordunun ve 24. Tümenin Ankara'ya getirilmesinden bir süre sonra Kolordu Komutanı Ali Fuat Paşa İstanbul Hükümeti'nce görevden alındığında Mahmut Nedim Bey asli görevi yanında 20. Kolordu Komutanlığına uzunca bir süre vekâlet etmiştir. Damat Ferit Paşa, Ali Fuat Paşa'nın görevden alınmasına rağmen Ankara'da Kolorduya hükmedemeyeceğini anlayınca Eskişehir'de 5. Kolordu karargâhı ihdas etmiş ve Kolordu Komutanlığına da Hamdi Paşa (Kiraz Hamdi)'yı atamıştı. Bunun üzerine 20. Kolordu Komutanı vekili Yarbay Mahmut Bey, Hamdi Paşa'ya 11 Eylül 1919'da bir ihtarname göndererek kolordu subayları olarak kendisini tanımadıklarını bildirmiştir.

Mahmut Nedim Bey'in Heyet-i Temsiliye karar ve tutanaklarına göre bu sıralarda kendisine en çok görev verilen komutan olduğu anlaşılmaktadır. Mart 1920'de tümeniyle birlikte Eskişehir'de bulunan İngiliz birliğini kuşatarak Eskişehir'in tahliyesini ve İzmit'e çekilmesini sağlamıştır. Daha sonra da karargâhını Geyve'ye taşımış, İstanbul'dan

gelecek tehlikelere karşı Geyve Boğazı'nda savunma tertibatı almıştır. Aynı tarihlerde Ankara'da toplanacak olan Millet Meclisi için yapılan 1920 yılı mebus seçimlerinde Muğla (Menteşe) Mebusu seçilmiştir.

Ali Fuat Paşa da 17 Eylül 1919'da karargâhını bir miktar askerle birlikte Eskişehir'e yakın Hamidiye köyüne nakletmiştir. 21 Eylül 1919 günü İngiliz kuvvetleri Komutanı General Salli Kled ile Yenihan'da bir görüşme yapmışlar ve bazı konularda mutabakat sağlanmıştı. Ne var ki, İngiliz komutan bu mutabakatın ardından gönderdiği mektupla Kütahya- Afyon- Eskişehir- İzmit hattının İngiliz işgali altında olduğu ve girilmemesini dikte etmiştir. Ayrıca Eskişehir Mutasarrıfı Hilmi Bey de Kuva-yı Milliye karşıtıydı ve Eskişehir'de sıkıyönetim uyguluyordu.

3 Ekim 1919 tarihinde Damat Ferit Paşa kabinesinin yerine Ali Rıza Paşa kabinesi iş başına gelince Milli Mücadele taraftarlarının işi kolaylaşmıştır. Çünkü bu hükümetin içinde milli güçlerden yana bakanlar da vardı. Eskişehirli ilk iş olarak Hilmi Bey'in mutasarrıflığına son verip yerine Çolakoğlu Sabri Bey'i seçtiler. Sabri Bey, sıkı yönetimi kaldırdı. 13 Ekim günü 1, 23, 24 ve 56. Tümen ve çevre birlik komutanlarının yaptıkları toplantı sonunda Eskişehir-İzmit arası bölgenin sorumluluğunu 24. Tümen Komutanı Mahmut Bey, İzmit ve sonrasını Yarbay Asım Bey üstlenmişlerdir.

İstanbul'un İngilizler tarafından resmen işgali üzerine Heyeti Temsiliye Eskişehir'deki İngilizler'in oradan çıkarılmasına karar vermiştir. Mustafa Kemal Paşa Geyve Boğazı'nı elde tutmak için gerekirse demir yolunun ve köprülerin tahribini istemiştir. 56. Tümen Komutanlığı Kaymakam Mahmut Bey'in talebi üzerine bir müfreze göndererek bazı köprüleri tahrip ettirmiştir. Kendisi de 17/18 Mart 1920'de karargâhını, Süvari Bölüğünü ve 143. Alayı alarak acilen Eskişehir'e intikal ederek hâkim tepelere yerleşti. 20 Mart tarihine kadar takviye de alarak İngiliz birliklerini kuşatmış ve şehri terk etmelerini sert bir dille ihtar etmiştir. İngiliz askerlerinin üç trenle Eskişehir'den ayrılmalarını sağlamıştır. İki gün sonra da Bilecik'e kadar giderek durumu izlemiş ve 25 Mart 1920 tarihinde yeni bir ihtar çekerek Geyve'den Gebze'ye çekilmelerini sağladıktan sonra karargâhını Geyve'ye taşımıştır.

24. Tümen Komutanı Kaymakam Mahmut Bey'in karargâhıyla birlikte Geyve'ye intikal ettiği 28 Mart 1920 tarihini izleyen günler ve Nisan ayı oldukça kritik bir dönemdir. Bir taraftan Marmara Bölgesi'nde 16 Şubat 1920 tarihinde Boşnaklar'dan Gâvur İmam ve Şah İsmail yönetiminde 200 süvari ve 1000 kadar köylünün Biga'yı işgal edip tutuklu bulunan Kara Hasan'ı kurtarmak istemeleriyle başlayan ve bir gün sonrasında Biga'ya gelen Ahmet Anzavur'un inisiyatifi ele almasıyla gelişen ve bölge için tehlikeli hale gelen ayaklanmacılara karşı önlem alınması için 24. Tümen Komutanı Mahmut Bey'den acil yardım istendiği, öbür taraftan da Mudurnu, Gerede, Bolu, Düzce taraflarında karışıklıkların yaşandığı, bunlar yetmezmiş gibi bir de İngilizler'in Geyve Boğazı'nı ele geçirme hazırlıklarının yaşandığı günlerdir.

Kaymakam Mahmut Bey, önce Eskişehir'de sonra da Geyve'de İngilizler'i sıkıştırmaya devam ederken, bir taraftan da Anzavur olayları için tümenine bağlı 2. Alayın 3 taburunu Bursa'ya 56. Tümen Komutanlığı emrine sevk etmiş, Eskişehir'de bırakmış olduğu iki tabur askerini de Geyve'ye getirterek Adapazarı- Hendek- Düzce üzerine harekete geçme hazırlığına başlamıştır.

24. Fırka Komutanı Kaymakam Mahmut Bey; Geyve'de çok yönlü çalışmalara devam ederken Heyeti Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa'nın yayınlamış olduğu 16 Mart 1920 tarihli tebliğ uyarınca birçok il, ilçe ve kasabada Büyük Millet Meclisi için yapılan seçimler çerçevesinde Menteşe (Muğla) Milletvekili seçilmiştir. Ne var ki, tümeninin başında görevde olduğu sırada 22 Nisan 1922 günü şehit edildiğinden 23 Nisan 1920 tarihinde Meclisin açılışına katılamamıştır.

Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da açıldığı sıralarda, milli birliğin bozulmasına yönelik yeni ayaklanmalar Bolu, Düzce, Mudurnu çevresinde ortaya çıkmıştır. Asiler bazı müfrezeleri dağıtmışlar, Bolu'da subayları ve vatanseverleri şehit ederek yönetimi ele geçirmişlerdir. Nüfus yapısı itibarıyla sosyal sorunların yaşandığı Düzce ve çevresindeki isyanlar asayiş sorununu daha hissedilir hale getirmiş, bu asayişsizlik dolayısıyla Düzce ve çevresinde kanun hâkimiyeti uzunca bir süre tam olarak sağlanamamıştır. Can ve mal güvenliği, psikolojik ve sosyal çöküntü, toplumsal birlik duygusunun yara alması beraberinde yaşanan diğer temel sorunlardı. Burada Şeyhülislâm Dürrizâde'nin fetvası, Hürriyet ve İtilâf Partisi taraftarı Kör Ali Hoca, Divitli Eşref Hoca, Düzceli Ahmet Hoca gibi fanatik din adamlarının Kuva-yı Milliye aleyhindeki propagandaları ile İlçe Kaymakamı Abidin Bey'in Çerkesler hakkındaki beyanının çok etkili olduğu da ayrı vakiadır.

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta Bolu, Düzce civarındaki ayaklanmanın 13 Nisan 1920'de başladığını belirtir. Çerkesler'den oluşan 4.000 kişilik büyük bir kalabalık, Düzce'yi basarak cezaevlerini boşaltmış ve çatışarak oradaki mevcut süvari birliğinin silahlarını ele geçirmiştir. Hükümet mensupları ile subayları tutuklamışlardır. Bunun üzerine isyancılar üzerine mümkün olan her taraftan kuvvet gönderilmiştir. Bunlardan biri de yukarıda belirtildiği üzere Eskişehir'den Geyve'ye intikal etmiş bulunan Yarbay Mahmut Bey'in komutanı bulunduğu 24. Tümen ve bağlı birlikleridir.

Mart 1920 sonlarında 24. Tümen ve yerel milli unsurların baskısıyla İngilizler, İzmit'in batısına kadar olan bölgeden çekilmek zorunda kalmışlardı. Bölgenin önemi dolayısıyla daha 1919 yılı sonlarında Harbiye Nezareti tarafından İstanbul'daki 25. Kolordu Komutanlığı'ndan 1 makinalı tüfekle takviye edilmiş 60 kişilik bir birliğin, Zonguldak Taburundan Bolu Mutasarrıflığı emrine verilmesi bildirilmişti. Ayrıca yine Zonguldak'tan 30 er ve İstanbul'dan 2 makinalı tüfekle güçlendirilmiş 70 süvari asayişin sağlanması için Düzce'ye gönderilmişlerdi. Bu sıralarda Düzce'de mahkeme tarafından dört şaki Amasya'ya sürülmüş, bu şakiler jandarmaların nezaretinde gönderilirken 30 kadar atlı tarafından 16 Kasım 1919'da kaçırılmıştır. Bölgede az sayıdaki jandarma kuvvetinden başka askeri güç bulunmadığından isyancılar saldırılarını arttırmışlar, herkesin gözü önünde Düzce hakimini ve Düzce Jandarma Bölük Komutanını öldürmüşlerdir.

O tarihte Düzce'de sicili bulunan 192 şaki vardı. Binbaşı Mahmut Nedim komutasında oluşturulan asayiş birliği 28 Kasım 1919'da Düzce'ye ulaştıktan yirmi gün sonra eşkıya ve katil 79 suçluyu yakalamış, Düzce ve İzmit'te sıkıyönetim uygulanmıştır. 31 Ocak 1920'ye kadar iki ay içinde Düzce'de 3'ü ölü olarak 172, Bolu'da 70, Ereğli'de 19, Bartın'da 19, Çaycuma'da 5, Hendek'te 4, Gerede'de 30 suçlu yakalanmıştı. Fakat Asayiş Müfreze Komutanı Binbaşı Mahmut Nedim kararsız olduğundan hem İstanbul Hükümeti'ni hem de Anadolu'yu idare etmeye çalışıyordu. Gerek İstanbul Hükümeti'nin gerekse İngilizler'in desteğiyle bu atmosfer içinde Düzce isyanı 13 Nisan 1920'de patlak verdi. Düzce yakınındaki Ömer Efendi Köyünde toplanan silahlı bazı zevat, asayiş müfrezesinde bulunan Süvari Yüzbaşı Avni'yi yanlarına çağırmışlar, gitmeyince müfreze karargâhını basmışlardır. Müfreze Komutanı Mahmut Nedim teslim olmuş, Piyade bölüğünü de çatışmasız teslim etmiştir. Sayıları 4.000'i bulan köylüler Düzce'ye girmişler, Hükümet binası ve Jandarma Dairesini işgal etmişlerdir. İsyancıların elebaşları Kuzey Kafkasya'nın önde gelen ailelerinden Berzek Safer, Düzce Çerkes beylerinden Vahab, Emekli Jandarma Yüzbaşı Çerkes Koçbey ve Emekli Jandarma Binbaşı Maan Ali idi. Berzek Safer İlçe Kaymakamı, Koçbey Belediye Başkanı, Maan Ali Jandarma Komutanı, Vahap ise iâşe ve ikmal işlerinden sorumlu olarak kendilerini görevlendirmişlerdir.

Padişah yanlıları Avni'ye uyguladıkları taktiği bu kez Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey için devreye soktular. Düzce'ye gelip

halka nasihatta bulunmasını istediler. Haydar Bey, Ankara'dan izin alarak 18 Nisan'da Düzce'ye gittiğinde padişahçılar tarafından tutuklandı. Padişah yanlıları 14 Nisan'da Ankara'nın Beypazarı ilçesinde askeri depoyu yağmalayarak ilçede kontrolü ele geçirdiler. 18 Nisan'da Bolu'ya, 20 Nisan'da Gerede'ye hâkim oldular. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa tarafından 18 Nisan'da Geyve'de bulunan 24. Tümen Komutanı Kurmay Kaymakam Mahmut Nedim Bey'e Düzce'ye giderek duruma hâkim olması emredildi. Mahmut Bey, iki tabur, bir dağ bataryası ve mevcut süvarisi ile birlikte 19 Nisan akşamı Adapazarı'na ulaştı. Ertesi gün Hendek'e hareket ederken bu arada yol üzerindeki köylere hazırlanmış olduğu bildiriye dağıtıyor, Padişahın İngilizler elinde esir olduğunu, bu yüzden Kuva-yı Milliye ile birlikte hareket edilmesi gerektiğini bildiriyordu.

Mahmut Bey 21 Nisan 1920 akşamı Hendek'e ulaştıysa da halktan beklediği desteği göremeyince ertesi gün Düzce istikametine doğru 2 taburunu harekete geçirmiştir. Önden giden birliklerden gelen raporda üzerlerine ateş edildiği bilgisi üzerine karargâhı ile birlikte yürüyüşe geçmiştir. Birliklerinin başında Hendek'ten Düzce'ye doğru ilerlerken Nuhveren (Nüfren) Boğazında kendisini yaya olarak karşılayan ve sorunların görüşülerek çözümü için elçi olarak gönderildiğini belirten yaşlı bir Abaza'ya kanıp, yanındaki subaylardan birisini atından indirerek, yaşlı adamı ata bindirdikten sonra tedbirsiz bir şekilde isyancıların kurdukları tuzağa düşmüş ve bir anda çapraz ateş arasında kalarak yanındaki yaver ve emir subayı ile birlikte 22 Nisan 1920'de şehit olmuştur.

Rahmi Apak'a göre *"24. Tümen Komutanı Mahmut Bey cesur, mert ve dürüst bir arkadaştı. Kendisi Çerkeste; fakat Çerkeslere kendi memleketlerinde ocak veren, onları kendi varlıklarından ayırmadan, onlara devlet ve halk hizmetlerinde en büyük makamları vermekte tereddüt etmeyen Türklerin gösterdikleri konukseverliği ve kardeşliği takdir eden, toprağında barındığı, şeref ve haysiyetine tam manasıyla iştirak eylediği bir millete kötü gözle bakmayacak Çerkeslerdendi. Tıpkı Balkan harbi kahramanı Rauf Bey gibi ve daha birçok emsali olan asil ruhlu Çerkeslerdendi. Fakat çok yazık ki, Hendek, Düzce ve Adapazarı hadiseleri İstiklal savaşı içinde bir Çerkeslik ve Abazalık kaşesi gösterirler."*

Aynı gün Kaymakam Mahmut Bey'in birliği Hendek civarında ve diğer ordu birlikleri de bu sıralarda Gerede ve Çerkeş'te dağılıp asilerin eline pek çok kıymetli subay esir olarak düşmüş ve birkaç top, makinalı tüfek de elden çıkmıştı. Bu durum asilerin maneviyatını arttırıp milliyetçilerin moralini bozmuştur.

Mahmut Bey'in öldürülmesi üzerine isyanın önü alınamaz bir hale doğru gittiği anlaşılınca takviye güçlerle desteklenmesi kararı alınmıştır. İsmet (İnönü) Bey, Anzavur ayaklanmasının bastırılmasındaki başarılarını tebrik ederken Çerkes Ethem'den bu kez de Düzce çevresindeki ayaklanmanın bastırılmasını, Mahmut Bey ve bazı subayların şehit edilip bir kısmının da isyancılar tarafından esir alındığını, duruma derhal müdahale edilmesi gerektiğini bildirmiştir. 19 Nisan'da İsmet Bey ile görüşme yapan Ethem Bey, ertesi gün derhal Geyve'ye hareket edeceğini belirtmiştir. Nihayet Çerkes Ethem komutasındaki Salihli kuvvetleriyle Akhisar ve Soma cephelerinden yollanmış diğer güçler Düzce'ye gelerek isyanı etkisiz hale getirmişlerdir. 27 Mayıs 1920'de Ali Fuat Paşa, Ethem Bey'in Kuva-yı Seyyaresi'nin Hendek ve Düzce'de isyancıları etkisiz hale getirerek asayişini sağlandığını belirtmiştir.

Mert, cesur ve güvenilir bir kişi olan Mahmut Nedim Bey'in bu şekilde tuzağa düşürülerek öldürülmesi büyük üzüntüye yol açmış, bölgeye gelen Ethem Bey'in isyanı bastırırken oldukça sert davranmasına yol açmıştır. Böylece bir aydan beri, Düzce'de devam eden padişah taraftarlığı, 23 Mayıs 1920 tarihinde ortadan kalkmış ve bunda askeri kuvvetlerin yanında, Çerkes Ethem gibi, Hüsrey (Gerede) Bey'in Heyet-i Nasîhası da büyük rol oynamıştır.

Mahmut Nedim (Hendek) Bey, çok başarılı ve sevilen bir askerdir. Ali Fuat Paşa, askeri ve mülki zevatin başkanlarının çoğunu tanıdığını ve kahramanlıklarının ve fedakârlıklarının anlatılamayacak kadar büyük olduğu belirtmiştir. Ancak özellikle doğrudan maiyetinde çalışarak çok kıymetli yardımlarını gördüğü asker arkadaşlarının ciltler dolduracak kadar yüksek şahsiyetliler olduğunu söyledikten sonra verdiği beş isimden ilk sırada “24. Fırka Kumandanı şehid-i mağfur Erkân-ı Harp Kaymakamı Mahmut Bey”i zikretmiş ve şunları söylemiştir: “*Milli Hareketin başından beri erkaânı milliyeye ve kumandanları arasında yüksek hamiyet ve vatanperverliği ile halk ve asker arasında iktidariyle, cesaretiyle tanınmış olan fırka kumandanı Mahmut Bey şehit olmuştur. Mahmut Bey, uğrunda çalışmış olduğu milletin hürriyet ve istiklâlini görememişti. İstiklâl Harbi tarihimizde adı daima takdirle anılacaktır. Sevgili, fedakâr ve kahraman arkadaşım Mahmut nur içinde yat.*”

Aynı şekilde İsmet Paşa da onun hakkında olumlu sözler söylemiştir. Daha önce Ankara’dan sevk edilmiş olan 24. Tümen, büyük kuvvetleri ile Geyve Boğazı’nda Ali Fuat Paşa’nın yanında bulunuyordu. “*Tümenin başında Mahmut Bey isminde bir Erkânıharp Kaymakamı vardı. Mahmut Bey, gayet cesur ve çok değerli bir insan olduğu gibi, ayrıca kendisi isyan havalisini iyi tanıyordu.*” Alman General Liman von Sanders de Mahmut Nedim Bey’den övgüyle söz eden komutanlardandır.

Mahmut Nedim Hendek, Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları’nda kendisine verilen görevleri üstün gayretle tamamlamış, Milli Mücadele’de de en başından itibaren Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Kuva-yı Milliye yanlısı bir tutum izlemiş, hazırlık evresinde Ali Fuat Paşa’nın İstanbul Hükümeti tarafından görevden alınmasıyla 20. Kolorduya da vekâlet ederek oldukça kritik hizmetlerde bulunmuştur. İngilizler’i, önem verdikleri İstanbul ile Batı Anadolu arasındaki geçiş kavşağı olan Kocaeli Yarımadasından çekilmek mecburiyetinde bırakmış, fakat yine İngilizler’in teşvikleriyle bölgede çoğunlukla yaşayan ve tarihi sebeplerle Osmanlı Padişahına bağlılıkları üst seviyede olan bazı Çerkesler’in isyanını önlemek üzere görevlendirildiğinde, isyancılar tarafından şehit edilmiştir. Kendisi de Çerkes olan Mahmut Nedim Bey’in Çerkesler tarafından şehit edilmiş olması bu yöredeki isyanların etnik sebeplerden çok Padişahçı- Milli güçler ayrımı ile ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

27 Eylül 1988’de, Adapazarı Hendek’te Anıt Mezarda gömülü olan naaşı 11 Ağustos 1983 tarih ve 2.876 sayılı Kanun uyarınca Ankara’daki Devlet Şeref Mezarlığı’na nakledilmiş ve adı geçen Kanunla kurulan Atatürk Araştırma Merkezi Şeref Üyeliğine seçilmiştir. Ankara’da açılan Büyük Millet Meclis’e katılmadan hayatını kaybeden Mahmut Bey’e, “*Hendek*” soy ismini bizzat Mustafa Kemal Atatürk vermiş, ailesine Albay rütbesiyle maaş bağlanmıştır.

Nurgün KOÇ

KAYNAKÇA

APAK, Rahmi, **İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk- Söylev**, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

CEBESOY, Ali Fuat, **Milli Mücadele Hatıraları**, Vatan Neşriyat, İstanbul 1953.

CEBESOY, Ali Fuat, **Bilinmeyen Hatıralar**, Haz. Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yayınları, İstanbul 2005.

Çanakkale Muharebeleri’nde Zâbitân İzlenimleri, Haz. Burhan Sayılır- Murat Karataş- Barış Borlat, İstanbul 2017.

Çerkes Ethem’in Hatıraları, Dünya Matbaası, İstanbul 1962.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar**, Haz. Sabahattin Selek, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2009.

KARABEKİR, Kâzım, **İstiklâl Harbimiz**, Cilt I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.

KIYCI, Aşir Kayhan, Mustafa Kemal Paşa Önderliğinde Milli Mücadele Kadrosu, **Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük 2013.

KOÇ, Nurgün, "Milli Mücadele'de Batı Anadolu'da Çıkarılan İç İsyanlar Ve Çerkez Ethem Güçleri Tarafından Bastırılması", **International Conference on Humanities and Cultural Studies**, November 6-10 th 2016, Prague/ Czech Republic.

Millî Mücadelede TBMM'ye Anadolu'dan Çekilen Telgraflar, Haz. Haluk Selvi- Bülent Cırık, TBMM Basımevi, Ankara 2020.

Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları, Haz. Muhittin Ünal, Cem Yayınevi, İstanbul 1994.

Miralay Bekir Sami Günsav'ın Milli Mücadele Anıları, Haz. Muhittin Ünal, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2016.

Mustafa Kemal, **Arıburnu Muharebeleri Raporu**, Haz. Uluğ İğdemir, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1990.

ÖZALP, Kâzım, **Milli Mücadele 1919-1922**, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.

ÖZBAY, Cemalettin, "Kaymakam Mahmut Bey", **Kuzey Kafkasya Kültür Dergisi**, Yıl 4, S 24, Nisan- Mayıs 1974.

SANDERS, Liman von, **Türkiye'de Beş Yıl**, Çev. Eşref Bengi Özbilen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

SOFUOĞLU, Adnan, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu 1919- 1921**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1989.

Türk İstiklâl Harbi Batı Cephesi, II. Cilt, 2. Kısım, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1999.

Türk İstiklâl Harbi İç Ayaklanmalar (1919-1921), Cilt VI, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1964.

ÜNAL, Muhittin, **Kurtuluş Savaşı'nda Çerkeslerin Rolü**, Cem Yayınevi, İstanbul 1996.

YETİM, Fahri, "Milli Mücadele Döneminde İsyanların Gölgesinde Düzce ve Çevresinde Asayiş Sorunları", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, S13, Bahar 2011, s.54-69.

<https://www.atam.gov.tr/kurumsal/uyeler>, Erişim Tarihi: 21.05.2021.

01/04/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mahmut-nedim-hendek/?pdf=4811> adresinden erişilmiştir